

CELEBRACJA SAKRAMENTU MAŁŻEŃSTWA W CZASIE MSZY ŚWIĘTEJ W ODNOWIONYM *ORDO CELEBRANDI MATRIMONIUM*

Słowa kluczowe: sakrament małżeństwa, Eucharystia, Msza Święta, teologia, symbolika, synergia

Keywords: sacrament of marriage, Eucharist, Mass, theology, symbolism, synergy

Schlüsselwörter: Sakrament der Ehe, Eucharistie, Messe, Theologie, Symbolik, Synergie

Małżeństwo chrześcijańskie czerpie swoją moc z aktu stworzenia świata i człowieka. Zostało ono podniesione dla ochrzczonych do godności sakramentu¹. Ten sakrament celebrowany jest poprzez wyrażenie zgody małżonków, w której oboje oddają się sobie i wzajemnie się przyjmują². Sposób jego sprawowania kształtował się w Kościele przez wieki. Najwięcej w tym względzie wniósł Sobór Trydencki, który jako pierwszy określił formę kanoniczną zawierania sakramentalnego małżeństwa³. Od tego czasu, aż do roku 1969, Kościół przy celebracji sakramentu małżeństwa posługiwał się obrzędem zawartym w *Rytuale rzymskim* promulgowanym przez papieża Pawła V w 1614 roku⁴.

Konstytucja o liturgii *Sacrosanctum Concilium* Soboru Watykańskiego II nakazała odnowę obrzędu zawierania małżeństwa tak, aby czytelniej eksponował on łaskę sakramentu oraz uwydatniał obowiązki i zadania małżonków. Sobór pozwolił jednocześnie na adaptacje nowego obrzędu do zwyczajów miejscowych, zaznaczając, że musi zostać zachowany przepis nakazujący, by kapłan pytał zawierających mał-

* Ks. mgr lic. Piotr Makowski – ksiądz diecezji elbląskiej, doktorant w Instytucie Nauk Teologicznych na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II w Lublinie (liturgika), ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-1570-3374>, e-mail: xpiomak@gmail.com. Prezentowany artykuł jest poprawioną i uzupełnioną wersją czwartego rozdziału pracy magisterskiej autora pt. *Przygotowanie nupturientów do Sakramentu Małżeństwa na podstawie programów formacyjnych w diecezjach polskich* (promotor: bp dr Wojciech Skibicki, Wydział Teologii UWM, Olsztyn 2017).

¹ *Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*, w: *Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 2021, nr 1.

² *Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*, nr 2.

³ B. Nadolski, *Liturgika*, t. III: *Sakramenty, sakramentalia, błogosławieństwa*, Poznań 1992, s. 199.

⁴ B. Nadolski, *Liturgika*, t. III, s. 203.

żeństwo o zgodę i ją przyjmował⁵. W tradycji Kościoła zachodniego to małżonkowie są bowiem szafarzami tego sakramentu, w przeciwieństwie do tradycji wschodniej, gdzie błogosławieństwo kapłana przewodniczącego obrzędom jest wymagane do ważności sakramentu⁶.

W związku z poleceniem soboru Święta Kongregacja Obrzędów wydała w 1969 r. odnowione obrzędy sakramentu małżeństwa zatytułowane *Ordo celebrandi matrimonii*. Polskie opracowanie tej księgi zostało wydane przez Konferencję Episkopatu Polski w 1974 r. jako *Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*⁷. Od tamtej pory ukazały się trzy edycje tej księgi liturgicznej. Najnowsza wersja z 2021 r. jest poprawionym wydaniem trzecim według drugiego wydania wzorcowego⁸. Stwarza ona okazję, by w prezentowanym artykule przypomnieć o więzach pomiędzy sakramentalnymi obrzędami małżeństwa a Eucharystią, a także wskazać na głębokie treści teologiczne zawarte w tej formie celebracji. Wspomniana już konstytucja *Sacrosanctum Concilium* odnosząc się do liturgii sakramentu małżeństwa, wskazuje przecież wprost, że sakrament ten należy celebrować w czasie Mszy Świętej pomiędzy homilią a modlitwą wiernych⁹.

MAŁŻEŃSTWO CHRZEŚCIJAŃSKIE I EUCHARYSTIA

Jak zauważa ks. Konrad Glombik, zapis soborowej konstytucji o sprawowaniu sakramentu małżeństwa w czasie Mszy św. podkreśla związek, jaki łączy ten sakrament i Eucharystię¹⁰. Na związek ten wskazuje też *Katechizm Kościoła Katolickiego*, który nazywa Eucharystię „sakramentem sakramentów” i podkreśla, że wszystkie sakramenty skierowane są ku Eucharystii¹¹. Katechizm mówi o tym jeszcze wyraźniej w innym punkcie, gdzie czytamy: „W obrządku łacińskim małżeństwo między dwojgiem wierzących katolików jest zazwyczaj zawierane podczas Mszy świętej, ze względu na związek wszystkich sakramentów z Misterium Paschalnym Chrystusa”¹².

⁵ Sobór Watykański II, *Konstytucja o Liturgii Świętej Sacrosanctum Concilium*, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 2002, nr 77.

⁶ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2002, nr 1623.

⁷ B. Nadolski, *Leksykon liturgii*, Poznań 2006, s. 1362.

⁸ *Obrzędy sakramentu małżeństwa*, s. 3.

⁹ KL 78; na temat celebracji sakramentu małżeństwa pisali m.in.: F. Małaczyński, *Obrzędy sakramentu małżeństwa w rozwoju historycznym*, RBL 14/1–2(1961), s. 53–57; J. Pałucki, *Formowanie się chrześcijańskich obrzędów małżeńskich na podstawie Carmen XXV Paulina z Noli*, „Vox Patrum” 36(2016), s. 523–532; W. Nowak, *Inkulturacja obrzędów rzymskiej liturgii sakramentu małżeństwa do potrzeb diecezji polskich*, w: *Małżeństwo w świetle dialogu kultur*, red. W. Nowak, M. Tunkiewicz, Olsztyn 2009, s. 83–92; J. Adamczyk, *Celebracja sakramentu małżeństwa według wybranych dyrektorów duszpasterstwa rodzin*, „Ius Matrimoniale” 27/3(2016), s. 49–80; zob. też: J. Meyendorff, *Małżeństwo w prawosławiu. Liturgia, teologia, życie*, Lublin 1995, s. 125–143; K. Lijka, *Wieniec i korony w liturgii sakramentu małżeństwa Kościoła bizantyjskiego i łacińskiego*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 17/1(2009), s. 105–120.

¹⁰ K. Glombik, *Związek sakramentów Małżeństwa i Eucharystii. Próba interpretacji*, „Liturgia Sacra” 15/1(2009), s. 17.

¹¹ KKK 1211.

¹² KKK 1621.

Ukazany w Konstytucji *Sacrosanctum Concilium* i *Katechizmie Kościoła Katolickiego* związek pomiędzy sakramentem małżeństwa a Eucharystią oprócz wskazówek liturgicznych daje również teologiczne rozumienie sakramentalności małżeństwa¹³.

O związku tym przypomina również papież Benedykt XVI w swojej adhortacji apostołskiej *Sacramentum Caritatis*. Zauważa on, że Eucharystia, będąca sakramentem miłości, odzwierciedla szczególnie związek mężczyzny i kobiety, którzy pozostają złączeni sakramentalnym węzłem małżeńskim. Benedykt XVI odwołuje się przy tym do nauczania Jana Pawła II wskazującego, że „Eucharystia jest sakramentem naszego Odkupienia. Jest sakramentem Oblubieńca i Oblubienicy”¹⁴. Według Benedykta XVI to właśnie Eucharystia wzmacnia jedność oraz nierozzerwalną miłość małżonków. W małżeństwie chrześcijańskim, poprzez sakrament, węzeł małżeński jest związany z „jednością eucharystyczną Chrystusa-Oblubieńca z Kościołem-Oblubienicą”. Zgoda małżeńska wyrażona przez oboje narzeczonych nawiązuje również w znaczeniu symbolicznym do wymiaru ofiary eucharystycznej. Benedykt XVI, odwołując się tu do nauczania św. Pawła w jego Liście do Efezjan, przypomina, że miłość małżeńska jest sakramentalnym znakiem miłości Chrystusa do Kościoła, która swój szczyt osiąga w Krzyżu – momencie zaślubin z ludzkością – podobnie jak Eucharystia¹⁵.

Eucharystia jest więc źródłem, z którego wypływa niejako małżeństwo chrześcijańskie unaoczniające związek miłości Chrystusa do Kościoła. To w Ofierze Nowego Testamentu znajdują się korzenie, z których wyrasta, żyje i odnawia się związek małżeński, gdyż Ofiara ta jest źródłem oblubieńczej miłości. To w Eucharystii rodzina odnajduje fundament i ożywienie swojej wspólnoty oraz swego posłannictwa. Ciało Chrystusa jednoczy wszystkich członków rodziny w jedno ciało oraz ukazuje jedność Kościoła i uczestnictwo w niej rodziny¹⁶.

Niemiecki teolog Herbert Doms wskazywał, że istotnym przejawem oblubieńczej miłości małżonków jest ich zjednoczenie cielesne, komentując je za pomocą paraleli: oddania Chrystusa w Eucharystii¹⁷. Uważał on, że śmierć Chrystusa na krzyżu jest stale obecna i skuteczna dzięki Eucharystii. Przez przyjęcie Eucharystii, w której mamy fizyczny kontakt z ciałem Chrystusa, dokonuje się mistyczne zjednoczenie członków Kościoła z Jezusem Chrystusem także dziś. Doms podkreślał, że dla zrozumienia tego zjednoczenia nie ma głębszego porównania aniżeli akt zjednoczenia małżonków rozumiany w sposób metafizyczny, moralny oraz psychiczno-duchowy¹⁸. Według Domsa chodzi tu o prawdziwe zjednoczenie poprzez kontakt fizyczny oraz przyjęcie w sposób bezpośredni drugiej osoby w celu ulepszenia własnego istnienia bez utraty przy tym swojej samodzielności. Warto też zaznaczyć, że Domsowi, wskazującemu na podobieństwo zjednoczenia eucharystycznego ze zjednoczeniem małżeńskim, chodzi wyłącznie o analogie, ponieważ między tymi elementami po-

¹³ K. Glombik, *Związek sakramentów Małżeństwa*, s. 17.

¹⁴ Jan Paweł II, *List apostołski Mulieris Dignitatem z okazji Roku Maryjnego o godności i powołaniu kobiety* [online], https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/mulieris.html (dostęp: 17.08.2023).

¹⁵ Benedykt XVI, *Posynodalna adhortacja apostołska Sacramentum Caritatis o Eucharystii, źródło i szczyt życia i misji Kościoła*, Pallottinum, Poznań 2007, nr 27.

¹⁶ K. Glombik, *Związek sakramentów Małżeństwa*, s. 18–19.

¹⁷ H. Doms, *Vom Sinn und Zweck der Ehe. Eine systematische Studie*, Breslau 1935, s. 108–113.

¹⁸ H. Doms, *Vom Sinn und Zweck der Ehe*, s. 108–113.

dobieństwa jest ogromna przepaść¹⁹. Analogia ta jest definitywnie zasadna przez to, że przez chrzest mamy udział w śmierci Chrystusa, która jest wyrazem miłości do Boga Ojca i do ludzi²⁰.

Jak już przypomniano wyżej, związek między Eucharystią a jednością małżonków podkreśla *Katechizm Kościoła Katolickiego*²¹. O związku tym słyszymy też w *Sacramentum Caritatis* Benedykta XVI: nierozzerwalna i wierna miłość, jaką Chrystus obdarzył Kościół, ma swój sakramentalny wyraz w Eucharystii. Łączy się ona z zasadą, wskazaną w Księdze Rodzaju²², zgodnie z którą mężczyzna powinien się łączyć w sposób ostateczny tylko z jedną kobietą²³. Na związek jedności małżeństwa z Eucharystią uwagę zwrócił już dawno temu także Matthias Scheeben, mówiąc, że cielesna jedność Jezusa z naturą ludzką jest związana z prawdą o Wcieleniu i można sobie ją wyobrazić na przykładzie analogii relacji Adama i Ewy. Jedność między Synem Bożym a wierzącym realizuje się przez chrzest i zostaje pogłębiona przez Eucharystię. W Eucharystii ciało człowieka jednoczy się z Ciałem Chrystusa i w ten sposób chrześcijanin staje się ciałem z Jego Ciała. Podobnie Chrystus „przyjmuje także ciało pozostałych ludzi i przyswaja je sobie, postrzegając je jako własne ciało, a w Eucharystii dokonuje się odpowiadające cielesnemu zjednoczeniu zjednoczenie z Kościołem”²⁴. We wzajemnym oddaniu się mężczyzna i kobieta uzyskują naturalne posiadanie własnego wyposażenia i istoty²⁵.

Wspominana już adhortacja *Sacramentum Caritatis* zwraca uwagę na jeszcze jeden związek, mianowicie związek Eucharystii z nierozzerwalnością małżeństwa. Benedykt XVI zauważa, że jeżeli Eucharystia jest znakiem nieodwracalności miłości Boga do Kościoła, to jasne staje się, dlaczego miłość w nawiązaniu do sakramentu małżeństwa jest nierozzerwalna. W związku z tym zasadna staje się praktyka Kościoła niedopuszczania osób rozwiedzionych do ponownego małżeństwa oraz sakramentów. Sytuacją, w której się znajdują, zaprzeczają oni jedności w miłości pomiędzy Chrystusem i Kościołem, ostatecznie wyrażając się w Eucharystii²⁶.

Analizując dokumenty Kościoła oraz opracowania teologów, można rzeczywiście potwierdzić istnienie więzi pomiędzy sakramentem małżeństwa a Eucharystią.

¹⁹ J.S. Botero, *Etica coniugale. Per una rinnovamento della morale matrimoniale*, Cinisello Balsamo 1944, s. 155–156.

²⁰ K. Glombik, *Związek sakramentów Małżeństwa*, s. 20.

²¹ „W Eucharystii urzeczywistnia się pamiątka Nowego Przymierza, przez które Chrystus na zawsze zjednoczył się z Kościołem, swoją umiłowaną Oblubienicą, za którą wydał samego siebie. Słuszne jest zatem, by małżonkowie przypieczętowali swoją zgodę na wzajemne oddanie się sobie przez dar własnego życia, jednocząc się z ofiarą Chrystusa za Kościół, uobecnioną w Ofierze eucharystycznej, i przyjmując Eucharystię, ażeby skoro spożywają to samo Ciało i tę samą Krew Chrystusa, «tworzyli jedno ciało» w Chrystusie” (KKK 1621).

²² Por. Rdz 2, 14; Mt 19,5.

²³ Benedykt XVI, *Sacramentum Caritatis* nr 28.

²⁴ M. Scheeben, *Mysterien des Christentums. Nach Wesen, Bedeutung und Zusammenhang dargestellt*, Freiburg in Br. 1898, s. 310–311, 397.

²⁵ K. Glombik, *Związek sakramentów Małżeństwa*, s. 24.

²⁶ Benedykt XVI, *Sacramentum Caritatis*, nr 29.

Mówiąc, że Eucharystia jest źródłem i szczytem życia chrześcijańskiego, mamy na myśli całe życie, więc również życie małżeńskie²⁷.

LITURGIA MAŁŻEŃSTWA W RAMACH MSZY ŚWIĘTEJ

Polskie wydanie obrzędów sakramentu małżeństwa jest nieco bogatsze od rzymskiej edycji typicznej tej księgi. Zostało one wzbogacone o elementy zawarte w agendzie Hieronima Powodowskiego z 1591 r. oraz agendzie Marcina Kromera z 1574 roku²⁸. Na księgę *Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich* składają się: dekrety, wprowadzenie teologiczno-pastoralne, cztery rozdziały tekstów liturgicznych oraz dodatek. Rozdział pierwszy zawiera obrzęd sakramentu małżeństwa w czasie Mszy, rozdział drugi – obrzęd sakramentu małżeństwa poza Mszą, trzeci rozdział to obrzęd zawarcia sakramentu małżeństwa między osobą należącą do Kościoła katolickiego i niechrześcijaninem lub katechumenem, a rozdział czwarty obejmuje teksty do wyboru w obrzędach małżeństwa. Są to: czytania biblijne, modlitwy powszechne, cztery formuły błogosławieństwa nowożeńców oraz melodie do nich, trzy formuły uroczystego błogosławieństwa na zakończenie Mszy, a także obrzędy zawarcia małżeństwa w językach obcych. W dodatku znajdują się obrzędy jubileuszu małżeństwa oraz melodia hymnu *O Stworzycielu, Duchu, przyjdź*. W prezentowanym artykule skupimy naszą uwagę na obrzędzie sakramentu małżeństwa w czasie Mszy Świętej.

Księga obrzędów małżeństwa przypomina, że sprawowanie tego sakramentu ma charakter wspólnotowy i w związku z tym powinien być on sprawowany w obecności wspólnoty parafialnej bądź niektórych jej członków. Z tej racji w czasie jednej Mszy Świętej w zależności od okoliczności i miejscowych zwyczajów może być zawieranych nawet kilka małżeństw. Można też sprawować sakrament w czasie Mszy niedzielnej²⁹. Zaleca się także, by kapłan wraz z narzeczonymi przygotował liturgię sakramentu. Chodzi tutaj o wybór czytań, formy zgody małżeńskiej, modlitwy błogosławieństwa obrączek, wezwań modlitwy powszechnej czy też śpiewów. Przy czym jeśli chodzi o ostatni z wymienionych elementów, rubryki rytuału wskazują, że śpiewy oraz „dzieła muzyczne” powinny być tak dobrane, by odpowiadały obrzędowi sakramentu oraz wyrażały wiarę Kościoła³⁰.

Liturgia sakramentu małżeństwa w czasie Mszy św. rozpoczyna się rytami wstępnymi. Analizowana księga podaje tutaj dwa sposoby celebracji. W pierwszym z nich kapłan – ubrany w albę, stułę oraz ornat odpowiedniego do sprawowanej Mszy św. koloru – udaje się wraz z ministrantami do drzwi kościoła i tam pozdrawia narzeczonych. Po czym ministranci, celebrans, a za nim narzeczeni wraz ze świadkami (lub/i ze swoimi rodzicami) udają się procesyjnie do ołtarza. W czasie procesji śpiewa się odpowiednią pieśń. Po dojściu do prezbiterium kapłan oddaje cześć ołtarzowi

²⁷ K. Głombik, *Związek sakramentów Małżeństwa*, s. 33–34; por. J. Adamczyk, *Celebracja sakramentu małżeństwa*, s. 74.

²⁸ F. Małaczyński, *Obrzędy sakramentu małżeństwa*, s. 55; W. Nowak, *Inkulturacja obrzędów rzymskiej liturgii sakramentu małżeństwa*, s. 88.

²⁹ *Obrzędy sakramentu małżeństwa*, nr 28.

³⁰ *Obrzędy sakramentu małżeństwa*, nr 29.

poprzez głęboki ukłon, całuje mensę ołtarzową ze złością, po czym udaje się na miejsce przewodniczenia.

Druga forma obrzędów wstępnych, zaproponowana w księdze, oznacza pominięcie uroczystego prowadzenia narzeczonych do ołtarza. Przybывая oni do kościoła w oznaczonym czasie i zajmują przygotowane dla nich miejsca. Celebrans wraz z ministrantami udaje się do ołtarza, a w tym czasie śpiewana jest odpowiednia pieśń. Kapłan oddaje pokłon przed ołtarzem, całuje go i przechodzi na miejsce przewodniczenia.

Dalsza część obrzędów jest już wspólna dla obydwu zaproponowanych form. Po zakonieczniku pieśni celebrans czyni znak krzyża, wypowiada słowa liturgicznego pozdrowienia, po czym zwraca się do narzeczonych oraz wszystkich zgromadzonych. Może w tym przypadku skorzystać z jednej spośród trzech zamieszczonych w księdze formuł lub też uczynić to własnymi słowami. Rubryki rytuału przypominają, że w tej formie Mszy św. opuszcza się akt pokutny i bezpośrednio po wprowadzeniu kapłan odmawia kolektę. W dniach, kiedy dopuszczone są Msze obrzędowe, używa się formularza Mszy za nowożeńców z własnymi czytaniem. Kiedy zaś przypadają dni określone w tabeli pierwszeństwa dni liturgicznych numerami 1–4³¹, sprawuje się Mszę św. z dnia, zachowując jednak błogosławieństwo nowożeńców oraz formułę błogosławieństwa końcowego. Jeżeli zaś sakrament małżeństwa sprawuje się w czasie Mszy niedzielnej, w której uczestniczą wierni, odprawia się ją według formularza niedzielnej³².

Po kolekcie rozpoczyna się liturgia słowa, która przebiega w sposób zwykły. Dopuszczone jest użycie trzech czytań: pierwsze ze Starego Testamentu, a w Okresie Wielkanocnym z Apokalipsy. Należy jednak wybrać jedno czytanie, które będzie dotyczyło wyraźnie małżeństwa. Kiedy nie odprawia się Mszy obrzędowej za nowożeńców, jedno czytanie można wybrać ze zbioru tekstów przewidzianych według tego formularza. Nie można jednak uczynić tego w dni 1–4 z tabeli pierwszeństwa. Po odczytaniu perykopy Ewangelii kapłan wygłasza homilię, w której przypomina znaczenie małżeństwa chrześcijańskiego, miłości, obowiązków małżeńskich, a także łaski sakramentu³³.

Po homilii rozpoczynają się główne obrzędy sakramentu małżeństwa. Wszyscy obecni wstają, a narzeczeni podchodzą do ołtarza, by stawić się przed celebransem. Zwraca się on do nich po imieniu w ramach rytu skrutynium, zadając trzy pytania: czy chcą dobrowolnie zawrzeć małżeństwo, czy chcą wytrwać w wierności oraz czy chcą przyjąć i wychować po katolicku swoje dzieci. Rytuał przypomina, że ostatnie z pytań można opuścić, gdy przemawiają za tym okoliczności, np. kiedy małżeństwo

³¹ Są to następujące dni liturgiczne: 1) Paschalne Triduum Męki i Zmartwychwstania Pańskiego; 2) Narodzenie Pańskie, Objawienie, Wniebowstąpienie i Zesłanie Ducha Świętego, Niedziele Adwentu, Wielkiego Postu, Okresu Wielkanocnego, Środa Popielcowa, dni Wielkiego Tygodnia od poniedziałku do czwartku włącznie, dni w Oktawie Wielkanocy; 3) uroczystości Pańskie, Najświętszej Maryi Panny oraz świętych umieszczone w kalendarzu ogólnym, Wspomnienie wszystkich wiernych zmarłych; 4) uroczystości własne: głównego patrona miejscowości lub miasta, poświęcenia kościoła własnego i rocznica poświęcenia, tytułu kościoła własnego lub założyciela albo głównego patrona zakonu lub zgromadzenia. Zob. *Tabela pierwszeństwa dni liturgicznych*, w: *Ogólne normy roku liturgicznego i kalendarza*, Poznań 2022, nr 59.

³² *Obrzędy sakramentu małżeństwa*, nr 45–53.

³³ *Obrzędy sakramentu małżeństwa*, nr 54–57.

zawierają osoby starsze. Jeżeli w czasie jednego obrzędu więcej niż jedna para zawiera małżeństwo, każda z osobna odpowiada na pytania i wyraża zgodę małżeńską, którą celebrans każdorazowo przyjmuje. Po serii pytań i odpowiedzi kapłan zachęca zgromadzenie do modlitwy przywołania Ducha Świętego, aby uświęcił przyszły związek. Rozpoczyna się śpiew trzech wybranych zwrotek hymnu *O Stworzycielu, Duchu, przyjdź*. Po śpiewie narzeczeni wyrażają zgodę małżeńską (konsensus), zwracając się do siebie i podając sobie prawe dłonie, które celebrans wiąże stułą. Jako pierwszy formułę zgody wypowiada narzeczony, a następnie narzeczona. W specyficznych sytuacjach, np. upośledzenia mowy lub słuchu, rytuał proponuje prostszą formę: celebrans zadaje narzeczonemu i narzeczonej pytanie: *N. czy chcesz wziąć N. za żonę (męża)...*, a każde z zapytanych odpowiada krótko: *Chcę*³⁴. W przypadku całkowitego upośledzenia mowy narzeczeni wyrażają zgodę, podpisując formułę wobec kapłana i świadków, albo też dokonują tego za pomocą innych znaków³⁵. Każda z wymienionych form wyrażenia konsensusu zwiędzona zostaje potwierdzeniem małżeństwa, którego celebrans dokonuje, kreśląc nad małżonkami znak krzyża i posługując się słowami zaczerpniętymi z Ewangelii św. Mateusza (19,6): „*Co Bóg złączył, człowiek niech nie rozdziela*”. *Małżeństwo przez was zawarte ja powagą Kościoła katolickiego potwierdzam i błogosławię w imię Ojca i Syna + i Ducha Świętego*³⁶. Po zdjęciu stuły z rąk nowożeńców kapłan błogosławi ich obrączki, posługując się jedną z trzech zaproponowanych w rytuale formuł³⁷. Po słowach błogosławieństwa następuje pokropienie obrączek wodą święconą, po czym małżonkowie są zaproszeni, by nałożyć je sobie nawzajem³⁸. Jako pierwszy nałożenia obrączki na serdeczny palec swojej żonie dokonuje mąż, który wypowiada zamieszczoną w księdze formułę: *N., przyjmij tę obrączkę jako znak mojej miłości i wierności. W imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego*³⁹. Podobnymi słowami posługuje się małżonka, nakładając obrączkę na serdeczny palec swego męża⁴⁰.

Po zakończeniu tej części obrzędów sakramentu małżeństwa rozpoczyna się właściwa dla każdej Mszy modlitwa wiernych, która jednak w tym przypadku opierać się powinna na kolekcji tekstów (sześciu formuł) podanych w rozdziale czwartym rytuału⁴¹. Zaproponowane tutaj wezwania dotyczą bezpośrednio nowożeńców, ich rodzin, a także całego Kościoła. Rubryki księgi przypominają, aby dostosować je do okoliczności. Zaleca się, aby nowożeńcy mieli wcześniej aktywny udział w ustalaniu treści tych wezwań. Intencje modlitwy wiernych mogą wygłaszać kantor, kapłan, przygotowani do tego członkowie rodziny lub sami nowożeńcy⁴².

³⁴ *Obrzędy sakramentu małżeństwa*, nr 64–65.

³⁵ *Obrzędy sakramentu małżeństwa*, nr 66.

³⁶ *Obrzędy sakramentu małżeństwa*, nr 67.

³⁷ *Obrzędy sakramentu małżeństwa*, nr 68: A, B, C.

³⁸ Por. F. Małaczyński, *Obrzędy sakramentu małżeństwa*, s. 57.

³⁹ *Obrzędy sakramentu małżeństwa*, nr 70.

⁴⁰ Taką samą strukturę posiada obrzęd sakramentu małżeństwa poza Mszą, dając oczywiście nowożeńcom możliwość przyjęcia Komunii Świętej. Por. *Obrzędy sakramentu małżeństwa*, nr 81–121; B. Nadolski, *Leksykon liturgii*, s. 1358.

⁴¹ *Obrzędy sakramentu małżeństwa*, s. 107–114.

⁴² *Obrzędy sakramentu małżeństwa*, nr 71–73.

Rozpoczyna się liturgia eucharystyczna. Sprawowana jest ona w zwykły sposób aż do embolizmu. Rubryki rytuału wskazują, że nowożeńcy mogą przynieść do ołtarza chleb i wino przeznaczone do sprawowania mszy. W pierwszej, drugiej i trzeciej *Modlitwie eucharystycznej* odmawia się dodatkowo modlitwę wstawienniczą za nowych małżonków, zamieszczoną w *Mszale rzymskim*⁴³. Po modlitwie *Ojcze nasz* celebrans opuszcza embolizm *Wybaw nas, Panie* i wypowiada jedną z formuł specjalnego błogosławieństwa nad nowożeńcami. Korzystać tutaj może z tekstów podanych w *Mszale*⁴⁴, a także w rozdziale czwartym *Obrzędów sakramentu małżeństwa*, gdzie redaktorzy księgi zamieścili także zapis nutowy melodii błogosławieństwa⁴⁵. Bezpośrednio po nim rytuał zaleca opuszczenie tradycyjnych mszalnych modlitw o pokój, zachęcając, by celebrans wypowiedział tylko formułę *Pokój Pański niech zawsze będzie z wami* i wezwał zgromadzonych do przekazania jeden drugiemu znaku pokoju⁴⁶. Następują obrzędy Komunii Świętej, której kapłan może udzielić nowożeńcom, ich rodzicom, świadkom ślubu oraz krewnym pod dwiema postaciami⁴⁷.

Po modlitwie po Komunii św. sprawuje się mszalne obrzędy zakończenia. Celebrans udziela nowożeńcom i całemu zgromadzeniu uroczystego błogosławieństwa, posługując się jedną z formuł podanych w *Mszale*⁴⁸ oraz w rozdziale czwartym *Obrzędów*⁴⁹. Po zakończeniu Mszy nowożeńcy, świadkowie ślubu i kapłan podpisują akt małżeństwa. Rytuał wskazuje, że mogą to uczynić w zakrystii lub w kościele. Nie wolno tego uczynić na ołtarzu⁵⁰.

TEOLOGIA I SYMBOLIKA SPRAWOWANYCH OBRZĘDÓW

Przedstawione wyżej obrzędy sakramentu oprócz tego, że stanowią określoną formę kanonicznego zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim, posiadają również swoją głęboką teologię i symbolikę. Chodzi tu np. o przyjęcie narzeczonych w progu kościoła, procesję wejścia, skrutynium, podanie dłoni w trakcie wyrażania zgody małżeńskiej, a zwłaszcza związanie ich stulą prezbitera, błogosławieństwo i wymianę obrączek, przyniesienie darów przez nowożeńców czy też uroczyste specjalne błogosławieństwo nowożeńców włączone do obrzędów w miejscu embolizmu mszalnego⁵¹. Dodatkowo, jak zostało to podkreślone, polskie wydanie obrzędów zostało wzbogacone o teksty zawarte w agendach Powodowskiego oraz Kromera.

⁴³ *Mszal rzymski dla diecezji polskich*, wydanie drugie, poszerzone i uzupełnione, Poznań 2013, s. 308*, 318*, 325*.

⁴⁴ *Mszal rzymski dla diecezji polskich*, s. 79”–80”, 82–83”, 85”.

⁴⁵ *Obrzędy sakramentu małżeństwa*, s. 115–140.

⁴⁶ *Obrzędy sakramentu małżeństwa*, nr 77.

⁴⁷ *Obrzędy sakramentu małżeństwa*, nr 78.

⁴⁸ *Mszal rzymski dla diecezji polskich*, s. 81”, 84”, 86”.

⁴⁹ *Obrzędy sakramentu małżeństwa*, s. 141–143.

⁵⁰ *Obrzędy sakramentu małżeństwa*, nr 80.

⁵¹ R. Skrzypczak, *Sakrament małżeństwa*, w.: *Znaki Tajemnicy. Sakramenty w teorii i praktyce Kościoła*, red. K. Porosło, R.J. Woźniak, Kraków 2018, s. 527.

Pierwszym elementem liturgicznych obrzędów małżeństwa jest **ryt wejścia i przyjęcia narzeczonych**⁵². Celebrans wraz z ministrantami może udać się do drzwi kościoła, by powitać tam narzeczonych. Ten odcinek pokonanej drogi oraz znak pozdrowienia wyrażają prawdę, iż cały Kościół uczestniczy w radości przyszłych małżonków⁵³. Z drugiej zaś strony procesja kapłana, asysty oraz narzeczonych do ołtarza przypomina o pielgrzymce ludu Bożego, której celem jest królestwo Boże⁵⁴. Wprowadzenie do Mszy ma również charakter świąteczny i radosny, dlatego pomija się akt pokutny⁵⁵. Celebrans przypomina, że celebracja sakramentu małżeństwa jest ważnym wydarzeniem dla całej wspólnoty parafialnej, która łączy się z nowożeńcami braterskimi więzami, uczestnicząc we wspólnotowym słuchaniu słowa Bożego oraz ofierze Eucharystii⁵⁶.

Najnowsze wydanie *Obrzędów sakramentu małżeństwa* nadaje duże znaczenie celebracji liturgii słowa. Księga zawiera 37 tekstów biblijnych, z czego 8 starotestamentalnych, 9 psalmów, 9 listów apostoelskich, 10 perykop ewangelijnych oraz perykopę z Apokalipsy św. Jana, przeznaczoną na Okres Wielkanocny⁵⁷. Teksty te ukazują biblijne odniesienia do sakramentu małżeństwa, nawiązują m.in. do dzieła stworzenia człowieka, relacji kobiety i mężczyzny, a także do tematu zaślubin Jezusa Chrystusa z Kościołem. Są one podstawą w kompozycji prefacji mszalnych oraz formuł błogosławieństwa nad nowożeńcami, które pojawiają się w dalszej części celebrowanej Mszy. Można więc mówić tutaj o zaistnieniu swoistej synergii pomiędzy Biblią a liturgią, pomiędzy tekstem natchnionym a tekstem skomponowanym na potrzeby celebracji⁵⁸.

Skrutynium, czyli pytania dotyczące wolności od przymusu, dobrowolności, wierności oraz przyjęcia potomstwa, skierowane do narzeczonych przed wyrażeniem zgody, nie są jedynie wstępem do niej oraz nie zastępują tzw. badania kanonicznego. Oznajmia ono wszystkim zgromadzonym warunki, jakich Kościół wymaga do zawarcia małżeństwa⁵⁹. Jest ono uroczystym potwierdzeniem woli przyjęcia tego sakramentu dobrowolnie, potwierdzeniem ślubu wierności wzajemnej, a także gotowości do przyjęcia potomstwa i wychowania go w wierze katolickiej⁶⁰.

Hymn do Ducha Świętego, który poprzedza wyrażenie zgody, jest polskim dodatkiem do obrzędów. Został on zaczerpnięty z agendy Hieronima Powodowskiego z 1591 roku. Śpiew ten uzmysławia, że małżeństwo nie jest dziełem czysto ludzkim, lecz przede wszystkim dziełem Bożym, w którym ma działać Duch Święty⁶¹. Hymn ten jest także formą modlitwy wstawienniczej za nupturientów, by Duch Święty uświęcił związek, dał łaskę wytrwania, aby ich miłość odzwierciedlała miłość Chrystusa

⁵² B. Nadolski, *Liturgika*, t. III, s. 204.

⁵³ *Obrzędy sakramentu małżeństwa*, nr 45.

⁵⁴ T. Sinka, *Zarys liturgiki*, Kraków 2018, s. 79.

⁵⁵ T. Sinka, *Zarys liturgiki*, s. 207.

⁵⁶ *Obrzędy sakramentu małżeństwa*, nr 51.

⁵⁷ *Obrzędy sakramentu małżeństwa*, s. 65–106.

⁵⁸ Por. W. Nowak, *Inkulturacja obrzędów rzymskiej liturgii sakramentu małżeństwa*, s. 88.

⁵⁹ B. Nadolski, *Liturgika*, t. III, s. 204–205.

⁶⁰ Cz. Krakowiak, *Sakrament małżeństwa. Historia – liturgia – teologia – praktyka pastoralna*, Lublin 2018, s. 97.

⁶¹ B. Nadolski, *Liturgika*, t. III, s. 208.

i Kościoła, objawiającą się zwłaszcza w celebracji ofiary Mszy Świętej⁶². Jak wskazuje ks. Władysław Nowak, wprowadzenie do współczesnych obrzędów małżeństwa hymnu przyzywającego Ducha Świętego nadaje całości liturgii wymiar epikletyczny⁶³.

Wyrażenie zgody małżeńskiej, nazywane konsensem, w polskiej edycji obrzędów różni się od watykańskiego wydania typicznego. Zostało ono zaczerpnięte z agendy Marcina Kromera z 1574 roku⁶⁴. Wskazuje ono na nierozzerwalność, trwałość małżeństwa oraz na komunie życia małżeńskiego, której fundamentami są miłość, wierność i uczciwość. Istotny element stanowi też odwołanie się w przysiędze małżeńskiej do osób Trójcy Świętej oraz świętych, na których ma opierać się odtąd miłość nowożeńców. Odwołanie to podkreśla również symboliczne odniesienie relacji małżonków do Trójcy Świętej. Sakramentalny związek małżeński ma być bowiem odbiciem wspólnoty miłości osób Bożych. Jak zauważa to ks. Bogusław Nadolski, formuła ta wskazuje tym samym na eschatologiczny wymiar małżeństwa⁶⁵. Wyrażaniu zgody towarzyszy ważny w swej wymowie znak **podania sobie prawych dłoni przez narzeczonych oraz związanie ich stulą przez kapłana** (*dexterarum iunctio*). Dłoń człowieka, czy też jego ręka, kojarzą się zazwyczaj z ludzką pracą, pewnym wysiłkiem, a w kulturze chrześcijańskiej także z darowaniem błogosławieństwa. Podana komuś ręka oznacza zgodę, pojednanie i braterstwo. W przypadku analizowanego obrzędu wskazuje też na nierozzerwalność przysięganego związku małżeńskiego, na wzajemną wierność, chęć pomocy, a w przypadku sytuacji konfliktowych jest symbolem dążenia do zgody i pokoju za wszelką cenę⁶⁶. Jak zauważa ks. Buxakowski, celebrans wiążąc stulą ręce narzeczonych, symbolicznie nakłada na nie pieczęć błogosławieństwa Bożego⁶⁷. Łączy się to z „pieczęcią słowa”, którym kapłan potwierdza zawarte małżeństwo, a zwłaszcza z przywołaniem „pieczęci” powagi Kościoła, co w sprawowanym obrzędzie wyraża również odwołanie się do imienia trzech Osób Bożych. Ks. Nadolski przypomina, że w słowach i działaniu celebransa objawia się tutaj działanie samego Chrystusa w Kościele (*in persona Christi et Ecclesiae*). Wskazuje też, że podmiotem i szafarzami sakramentu są jednocześnie ślubujący sobie nawzajem narzeczeni⁶⁸.

Wymiar symboliczny w celebrowanym sakramencie posiadają **błogosławieństwo obrączek i nałożenie ich przez ślubujących**. Formuła, którą wypowiadają wówczas małżonkowie, ukazuje sens zawartej umowy małżeńskiej, podkreślając jednocześnie podmiotowość młodej pary w sprawowanym sakramencie. Nałożenie obrączek

⁶² Cz. Krakowiak, *Sakrament małżeństwa*, s. 97.

⁶³ W. Nowak, *Inkulturacja obrzędów rzymskiej liturgii sakramentu małżeństwa*, s. 88.

⁶⁴ W rzymskim *Ordo* formuła potwierdzenia małżeństwa jest wezwaniem, by to Bóg potwierdził i pobłogosławił zawarty związek. Obrzęd polski wiąże owo potwierdzenie małżeństwa z kapłanem działającym *in persona Christi*.

Zob. W. Nowak, *Inkulturacja obrzędów rzymskiej liturgii sakramentu małżeństwa*, s. 90.

⁶⁵ B. Nadolski, *Leksykon liturgii*, s. 1362.

⁶⁶ Gest złączenia rąk stosowany był w Grecji. W sztuce etruskiej i rzymskiej na sarkofagach przedstawiano pary małżeńskie przez złożenie rąk. Natomiast chrześcijańska ikonografia zachowała jedynie jego wymowę nupcjalną, przy czym rolę mistrza ceremonii pełni Chrystus, który nakłada na głowy nowożeńców wieńce ślubne (łac. *corona nuptialis*). Por. B. Nadolski, *Ręce, ręka, nałożenie rąk*, w: *Leksykon symboli liturgicznych*, red. B. Nadolski, Kraków 2012, s. 274.

⁶⁷ *Cykl dziesięciu katechez przedmałżeńskich*, red. J. Buxakowski, Pelplin 1974, s. 84.

⁶⁸ B. Nadolski, *Leksykon liturgii*, s. 1362.

poprzedzone jest ich pobłogosławieniem. We wszystkich trzech zaproponowanych w rytuale formułach (druga z nich pochodzi z przełomu X/XI w.) celebrans prosi Boga, aby pobłogosławił obrączki, przy czym w formule trzeciej błaga o błogosławieństwo i uświęcenie dla tych, którzy je sobie nałożą⁶⁹. Ks. Buxakowski zwraca uwagę na symbolikę pobłogosławionych obrączek. Przypomina, że powinny one wzbudzać wśród ludzi oraz samych małżonków cześć i szacunek dla godności mężczyzny jako męża, a także do kobiety jako żony⁷⁰. Obrączki powinny przypominać małżonkom szóste oraz dziewiąte przykazanie Boże: *Nie cudzołóż, Nie pożądam żony bliźniego twego*⁷¹. Powinny one wskazywać na wierność zobowiązaniom, jakie się złożyło i przyjęło, powinny też stale przywoływać w pamięci dzień ślubu, dzień złożonej wówczas przysięgi małżeńskiej⁷².

Analizowana księga liturgiczna zaleca w ramach celebracji sakramentu małżeństwa podczas Mszy **procesję z darami, które do ołtarza przynoszą nowi małżonkowie**. Przyniesienie przez nowożeńców darów do celebracji ofiary eucharystycznej symbolizuje gotowość do złożenia ofiary z samych siebie. Dary chleba i wina złożone na ołtarzu oznaczają ich życie, z jego radościami, smutkami, trudnościami. Przynosząc do ołtarza dary ofiarne, które mają stać się Ciałem i Krwią Chrystusa, małżonkowie przypominają o więzi ofiary miłości małżeńskiej z ofiarą Eucharystii⁷³.

Głęboką teologię sprawowanych obrzędów odnajdujemy w tekstach wspomnianych już wyżej **prefacji przeznaczonych na Mszę za nowożeńców**. Prefacja pierwsza przypomina o godności małżeństwa, które mocą Boga jest połączone „słodkim jarmem miłości i nierozzerwalnym węzłem pokoju”⁷⁴. Jest to wyraźne przywołanie wyrażonej już wcześniej zgody małżeńskiej oraz znaku nałożenia stuły na połączone dłonie narzeczonych. Prefacja druga mówi o małżeństwie jako obrazie Nowego Przymierza. Związek małżeński mężczyzny i kobiety jest tutaj nazywany „znakiem hojnej łaski Chrystusa”, wprowadzającym ludzi „w niewysłowione plany zbawczej miłości”⁷⁵. Prefacja trzecia przypomina o tym, że małżeństwo jest znakiem miłości samego Boga, który w właśnie w tej formie wspólnoty życia utrwalił swój prawdziwy obraz. Przywołuje się tutaj dzieło stworzenia człowieka, jego niezbywalną godność, a także wezwanie do przestrzegania prawa Bożego⁷⁶.

Ważnym elementem celebracji jest też następujące po modlitwie **Ojciec nasz specjalne błogosławieństwo małżonków**, nazywane dawniej wielkim błogosławieństwem (*sollemnis benedictio*)⁷⁷. Konstytucja o liturgii zaleca, by udzielano go zawsze⁷⁸, a w prezentowanych obrzędach znajdujemy aż cztery jego formuły. Posiadają one charakter anamnetyczno-epikletyczny. Oznacza to, że pierwsza część każdego

⁶⁹ B. Nadolski, *Leksykon liturgii*, s. 1360.

⁷⁰ *Cykl dziesięciu katechez przedmałżeńskich*, s. 84–85.

⁷¹ Zob. Wj 34,28.

⁷² *Cykl dziesięciu katechez przedmałżeńskich*, s. 85.

⁷³ Por. M. Gagliardi, *Wprowadzenie do tajemnicy Eucharystii: doktryna, liturgia, pobożność*, tłum. W. Szymona, Kraków 2017, s. 400–419.

⁷⁴ *Mszal rzymski dla diecezji polskich*, s. 96*.

⁷⁵ *Mszal rzymski dla diecezji polskich*, s. 97*.

⁷⁶ *Mszal rzymski dla diecezji polskich*, s. 98*.

⁷⁷ B. Nadolski, *Liturgika*, t. III, s. 205.

⁷⁸ KL 78.

z błogosławieństw jest anamnezą, czyli przypomnieniem dzieła stworzenia, którego koroną jest człowiek: mężczyzna i niewiasta. Podkreśla się tu wyraźnie równość mężczyzny i kobiety, którzy stworzeni zostali na obraz i podobieństwo Boga. Przypomina się też, że to Bóg jest ustanawiającym instytucję związku małżeńskiego, że On go błogosławi, a obrazem każdego małżeństwa jest tajemnica miłości Chrystusa do Kościoła⁷⁹. Druga część błogosławieństwa mająca charakter epiklezy jest błaganiem skierowanym do Boga o łaskę miłości, jedności i pokoju dla nowych małżonków. W modlitwach tych wskazane zostały obowiązki małżeńskie żony oraz męża. Jak zauważa ks. Nadolski, teksty te podkreślają godność osobową każdego z małżonków oraz ich wspólne pełnienie misji w świecie⁸⁰. Podobne treści odnajdujemy w **oracjach formularza Mszy za nowożeńców**: kolektach, modlitwach nad darami oraz modlitwach po komunii. *Mszal rzymski dla diecezji polskich* zawiera trzy tego typu formularze. Mówi się tu wprost o tym, że związek małżeński to „obraz mistycznego związku Chrystusa z Kościołem”, a ofiara Mszy to „potwierdzenie świętego obrzędu małżeństwa”. Mamy też nawiązania do misterium stworzenia człowieka jako mężczyzny i kobiety oraz prośby, aby Bóg złączył narzeczonych „węzłem niepodzielnej miłości” oraz udzielił im „daru płodnej miłości”⁸¹.

ZAKOŃCZENIE

Obrzędy sakramentu małżeństwa, którymi współcześnie posługuje się Kościół, zakorzenione są w wielowiekowym skarbcu tradycji liturgicznej. Odnowione na polecenie ojców Soboru Watykańskiego II jeszcze bardziej podkreślają łaskę płynącą z sakramentu oraz obowiązki i zadania małżeńskie. Bardziej też uwidaczniają one ścisły związek sakramentu małżeństwa z Eucharystią, gdyż podstawową propozycją jego celebracji jest forma złączona z Mszą Świętą. Osadzenie obrzędów małżeństwa w misterium Eucharystii potwierdzają dokumenty Kościoła (Konstytucja o liturgii *Sacrosanctum Concilium*, *Katechizm Kościoła Katolickiego*), a zwłaszcza przywołany w zaprezentowanym artykule wybitny teolog XX i XXI w. papież Benedykt XVI (*Sacramentum Caritatis*). Kierunek ten potwierdzają też tacy autorzy, jak Herbert Doms, Matthias Scheeben, ks. Bogusław Nadolski, ks. Konrad Glombik. Obrzędy sakramentu małżeństwa posiadają także bogatą treść teologiczną, która objawia się w tekstach oraz w znakach i symbolach im towarzyszących. W ten sposób doskonale realizują zasadę *Lex orandi – lex credenti*, będąc wyrazem wiary Kościoła i wiare tę przekazując.

⁷⁹ *Obrzędy sakramentu małżeństwa*, s. 115–140.

⁸⁰ B. Nadolski, *Liturgika...*, s. 205–206.

⁸¹ *Mszal rzymski dla diecezji polskich*, s. 78”–84”.

**CELEBRACJA SAKRAMENTU MAŁŻEŃSTWA W CZASIE MSZY ŚWIĘTEJ
W ODNOWIONYM *ORDO CELEBRANDI MATRIMONIUM***

STRESZCZENIE

Przedłożony artykuł przybliża teologię, symbolikę i piękno liturgii sakramentu małżeństwa oraz jego łączność z misterium Eucharystii. Na więzi te wskazują dokumenty Kościoła (Konstytucja o liturgii *Sacrosanctum Concilium*, *Katechizm Kościoła Katolickiego*), a zwłaszcza adhortacja apostołska *Sacramentum Caritatis* papieża Benedykta XVI. Zakorzenie sakramentu małżeństwa w misterium Eucharystii potwierdza przede wszystkim księga liturgiczna *Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich* (najnowsze trzecie wydanie wzorcowe z 2021 r.), która celebrację małżeństwa w czasie Mszy Świętej podaje jako pierwszą z zaproponowanych form.

**CELEBRATION OF THE SACRAMENT OF MARRIAGE AT MASS
IN THE RENEWED *ORDO CELEBRANDI MATRIMONIUM***

SUMMARY

The submitted article takes a closer look at the theology, symbolism and beauty of the liturgy of the sacrament of marriage and its links with the mystery of the Eucharist. These links are indicated by the documents of the Church (Constitution on the Liturgy *Sacrosanctum Concilium*, *Catechism of the Catholic Church*) and especially by the apostolic exhortation *Sacramentum Caritatis* of Pope Benedict XVI. The rooting of the sacrament of marriage in the mystery of the Eucharist is confirmed above all by the liturgical book *Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich / Rites of the Sacrament of Marriage adapted to the customs of Polish dioceses* (the latest third model edition of 2021), which gives the celebration of marriage during Mass as the first of the proposed forms.

**ZELEBRATION DES EHE-SAKRAMENTS IN DER MESSE
IM ERNEUERTEN *ORDO CELEBRANDI MATRIMONIUM***

ZUSAMMENFASSUNG

Der vorliegende Artikel befasst sich mit der Theologie, der Symbolik und der Schönheit der Liturgie des Ehesakramentes und ihrer Verbindung mit dem Geheimnis der Eucharistie. Diese Verbindungen werden durch die Dokumente der Kirche (Konstitution über die Liturgie *Sacrosanctum Concilium*, *Katechismus der Katholischen Kirche*) und insbesondere durch das apostolische Schreiben *Sacramentum Caritatis* von Papst Benedikt XVI. aufgezeigt. Die Verwurzelung des Ehesakraments im Geheimnis der Eucharistie wird vor allem durch das liturgische Buch *Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*

/ *Riten des Ehesakramentes, angepasst an die Gebräuche der polnischen Diözesen* (die letzte, dritte Modellausgabe von 2021), in dem die Feier der Ehe während der Messe als erste der vorgeschlagenen Formen genannt wird.

BIBLIOGRAFIA:

- Adamczyk J., *Celebracja sakramentu małżeństwa według wybranych dyrektoriów duszpasterstwa rodzin*, „*Ius Matrimoniale*” 27/3(2016), s. 49–80.
- Benedykt XVI, *Posynodalna adhortacja apostolska Sacramentum Caritatis o Eucharystii, źródło i szczyt życia i misji Kościoła*, Poznań 2007.
- Botero J.S., *Etica coniugale. Per una rinnovamento della morale matrimoniale*, Cinisello Balasco 1944.
- Cykl dziesięciu katechez przedmałżeńskich*, red. J. Buxakowski, Pelplin 1974.
- Doms H., *Vom Sinn und Zweck der Ehe. Eine systematische Studie*, Breslau 1935.
- Gagliardi M., *Wprowadzenie do tajemnicy Eucharystii: doktryna, liturgia, pobożność*, tłum. W. Szymona, Kraków 2017.
- Głombik K., *Związek sakramentów Małżeństwa i Eucharystii. Próba interpretacji*, „*Liturgia Sacra*” 15/1(2009), s. 17–34.
- Jan Paweł II, *List apostolski Mulieris Dignitatem z okazji Roku Maryjnego o godności i powołaniu kobiety* [online], https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/mulieris.html (dostęp: 17.08.2023).
- Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2002.
- Konstytucja o liturgii świętej Sacrosanctum Concilium*, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2002.
- Krakowiak Cz., *Sakrament małżeństwa. Historia – liturgia – teologia – praktyka pastoralna*, Lublin 2018.
- Lijka K., *Wieniec i korony w liturgii sakramentu małżeństwa Kościoła bizantyjskiego i łacińskiego*, „*Wrocławski Przegląd Teologiczny*” 17/1(2009), s. 105–120.
- Małaczyński F., *Obrzędy sakramentu małżeństwa w rozwoju historycznym*, RBL 14/1–2(1961), s. 53–57.
- Meyendorff J., *Małżeństwo w prawosławiu. Liturgia, teologia, życie*, Lublin 1995.
- Mszal rzymski dla diecezji polskich*, wydanie drugie, poszerzone i uzupełnione, Poznań 2013.
- Nadolski B., *Leksykon liturgii*, Poznań 2006.
- Nadolski B., *Liturgika*, t. III: *Sakramenty, sakramentalia, błogosławieństwa*, Poznań 1992.
- Nadolski B., *Ręce, ręka, nałożenie rąk*, w: *Leksykon symboli liturgicznych*, red. B. Nadolski, Kraków 2012, s. 270–275.
- Nowak W., *Inkulturacja obrzędów rzymskiej liturgii sakramentu małżeństwa do potrzeb diecezji polskich*, w: *Małżeństwo w świetle dialogu kultur*, red. W. Nowak, M. Tunkiewicz, Olsztyn 2009, s. 83–92.
- Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 2021.
- Ogólne normy roku liturgicznego i kalendarza*, Poznań 2022.
- Pałucki J., *Formowanie się chrześcijańskich obrzędów małżeńskich na podstawie Carmen XXV Paulina z Noli*, „*Vox Patrum*” 36(2016), s. 523–532.

- Scheeben M., *Mysterien des Christentums. Nach Wesen, Bedeutung und Zusammenhang dargestellt*, Freiburg in Br. 1898.
- Sinka T., *Zarys liturgiki*, Kraków 2018.
- Skrzypczak R., *Sakrament małżeństwa*, w: *Znaki Tajemnicy. Sakramenty w teorii i praktyce Kościoła*, red. K. Porosło, R.J. Woźniak, Kraków 2018.